

اولویت‌های پژوهشی روانشناسی اسلامی

تألیف:

محمد فره‌وش: دانش‌آموخته سطح سه حوزه علمیه قم، دانشجوی دکتری روان‌شناسی دانشگاه سمنان

مجتبی فره‌وش: دانش‌آموخته سطح سه حوزه علمیه قم، دانشجوی دکتری قرآن و روان‌شناسی جامعه المصطفی ع

مرتضی عبدالجباری: دانش‌آموخته سطح چهار حوزه علمیه قم، مدیر مرکز مطالعات دین و سلامت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

علی بیات: دانش‌آموخته سطح سه حوزه علمیه قم، دانشجوی دکتری روان‌شناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

حجت اله صفری: دانش‌آموخته سطح سه حوزه علمیه قم، دانشجوی دکتری روان‌شناسی موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره

امین رحمتی: دانش‌آموخته سطح سه حوزه علمیه قم، دانشجوی دکتری قرآن و روان‌شناسی جامعه المصطفی ع

عباس شاکری: دانش‌آموخته سطح سه حوزه علمیه قم، دانشجوی دکتری قرآن و روان‌شناسی جامعه المصطفی ع

عنوان و نام پدیدآور	اولویت‌های پژوهشی روانشناسی اسلامی/مؤلفین محمد فره‌وش... [و دیگران]؛ ویراستار و صفحه‌آرا علی اخروی.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۴۱۰ص.: جدول.
شابک	978-622-7595-87-1
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	مؤلفین محمد فره‌وش، مجتبی فره‌وش، مرتضی عبدالحجاری، علی بیات، حجت اله صفری، امین رحمتی، عباس شاکری.
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	روانشناسی اسلامی -- تحقیق Islam -- Psychology -- Research روانپزشکی -- تحقیق Psychological consultation -- Iran مشاوره روان‌شناختی -- ایران Psychiatry -- Research نظرسنجی -- ایران Public opinion polls -- Iran
شناسه افزوده	فره‌وش، محمد.
شناسه افزوده	دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
شناسه افزوده	Shahid Beheshti University of Medical Sciences
رده بندی کنگره	BP۲۳۲/۶۵
رده بندی دیویی	۲۹۷/۴۸۵
شماره کتابشناسی ملی	۸۷۲۰۴۵۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیا

عنوان: اولویت‌های پژوهشی روان‌شناسی اسلامی

مشخصات نشر: تألیف

مؤلفین: محمد فره‌وش، مجتبی فره‌وش، مرتضی عبدالحجاری، علی بیات، حجت اله صفری، امین

رحمتی، عباس شاکری

ناشر: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۵۹۵۸-۷-۱

ویراستار و صفحه‌آرا: علی اخروی

نوبت چاپ: اول / پاییز ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به ناشر است.

فهرست مطالب

۱۵.....	مقدمه
۱۵.....	اهمیت نیازسنجی روان شناسی اسلامی
۱۶.....	تعاریف
۱۷.....	پیشینه نیازسنجی روان شناسی اسلامی
۱۸.....	ارزیابی پژوهش های قبلی
۱۹.....	امتیازات این اثر
۲۱.....	ضرورت نیازسنجی با تأکید بر نیازهای مراکز مشاوره حوزه های علمیه
۲۲.....	اهداف اصلی
۲۲.....	اهداف فرعی
۲۳.....	روش پژوهش
۲۴.....	چگونگی گزارش یافته های پژوهش
۲۵.....	علائم اختصاری در جداول
۲۵.....	مخاطب این پژوهش
۲۵.....	منابع تحقیق
۲۶.....	ملاک اولویت سنجی
۲۷.....	محدودیت های پژوهش
۲۷.....	سیاست ها و راهبردهای کلی پژوهش های آینده
۲۸.....	سهم هر یک از پدیدآورندگان

فصل اول

آسیب‌های روان‌شناختی شایع

۳۲.....	۱-۱. افسردگی
۴۵.....	۲-۱. دوقطبی
۴۹.....	۳-۱. اضطراب فراگیر
۶۱.....	۴-۱. اضطراب اجتماعی
۷۰.....	۵-۱. حمله اضطرابی
۷۱.....	۶-۱. وسواس اجباری
۸۶.....	۷-۱. کمال‌گرایی افراطی

فصل دوم

اختلالات شخصیت

۹۲.....	۱-۲. سنجش اختلال شخصیت
۹۳.....	۲-۲. اختلال شخصیت مرزی
۱۰۰.....	۳-۲. اختلال شخصیت وسواسی
۱۰۴.....	۴-۲. اختلال شخصیت ضد اجتماعی
۱۰۶.....	۵-۲. اختلال شخصیت نمایشی
۱۰۸.....	۶-۲. اختلال شخصیت خودشیفته
۱۱۲.....	۷-۲. اختلال شخصیت پارانوئید
۱۱۵.....	۸-۲. اختلال شخصیت وابسته
۱۱۷.....	۹-۲. اختلال شخصیت اجتنابی
۱۱۹.....	۱۰-۲. اختلال شخصیت اسکیزوئید و اسکیزوتایپال

فصل سوم

آسیب‌های روان‌شناختی با شیوع کمتر

۱۲۲.....	۱-۳. اختلال‌های مرتبط با استرس پس از حادثه
۱۲۷.....	۲-۳. اختلال جسمانی شکل و روان‌تنی
۱۲۸.....	۳-۳. اختلال‌های خواب
۱۳۰.....	۴-۳. وابستگی عاطفی به همجنس

- ۳-۵. سازگاری و کنترل تکانه ۱۳۲
- ۳-۶. اختلال‌های سوء مصرف مواد ۱۳۵
- ۳-۷. مشکلات خودکشی ۱۴۲
- ۳-۸. اسکیزوفرنی ۱۴۷

فصل چهارم

مشکلات جنسی

- ۴-۱. اختلال جنسی ۱۵۰
- ۴-۲. مشکلات هویت جنسی ۱۵۲
- ۴-۳. پارافیلیا ۱۵۵

فصل پنجم

مشاوره و روان‌درمانی

- ۵-۱. درمان شناختی رفتاری ۱۶۰
- ۵-۲. واقعیت درمانی ۱۶۲
- ۵-۳. درمان مثبت‌گرا ۱۶۳
- ۵-۴. درمان ذهن‌آگاهی ۱۶۴
- ۵-۵. درمان پذیرش و تعهد ۱۶۶
- ۵-۶. درمان فراشناخت ۱۶۷
- ۵-۷. درمان فراتشخیصی ۱۶۸
- ۵-۸. طرحواره درمانی ۱۷۰
- ۵-۹. طرحواره درمانی هیجانی ۱۷۱

فصل ششم

خانواده

- ۶-۱. مهارت‌های تشکیل خانواده ۱۷۴
- ۶-۲. رشد و پویایی خانواده ۱۷۶
- ۶-۳. معنویت در خانواده ۱۸۴
- ۶-۴. آسیب‌شناسی خانواده ۱۸۶
- ۶-۵. چالش‌های ازدواج موقت و مجدد در خانواده ۱۹۸

۶-۶. مسائل جنسی در خانواده.....	۲۰۰
۶-۷. فرزندپروری.....	۲۰۴
۶-۸. نظریه‌های مشاوره خانواده.....	۲۰۶
۶-۹. خانواده درمانی.....	۲۱۲

فصل هفتم

کودک

۷-۱. تربیت دینی کودک.....	۲۱۶
۷-۲. مراحل رشد کودک.....	۲۱۸
۷-۳. توانمندسازی روان‌شناختی کودک.....	۲۱۹
۷-۴. توانمندسازی تحصیلی کودک.....	۲۲۱
۷-۵. آسیب‌های روان‌شناختی و کودک.....	۲۲۳
۷-۶. فضای مجازی و کودک.....	۲۳۰
۷-۷. پیش‌فعالی کودکان.....	۲۳۱

فصل هشتم

نوجوان

۸-۱. رشد و پویایی نوجوان.....	۲۳۴
۸-۲. دوستی‌های نوجوانی.....	۲۳۶
۸-۳. نوجوان و فضای مجازی.....	۲۳۷
۸-۴. هویت نوجوان.....	۲۳۹
۸-۵. تعامل والدین با نوجوان.....	۲۴۱
۸-۶. نوجوان و رشد معنوی.....	۲۴۲
۸-۷. آسیب‌های دوره نوجوانی.....	۲۴۳

فصل نهم

ازدواج

۹-۱. ازدواج در اسلام.....	۲۵۰
۹-۲. ازدواج با اتباع.....	۲۵۱
۹-۳. آداب و آیین ازدواج.....	۲۵۲

مقدمه

«تحول یک کلمه است. لکن در پشت این وجود لفظی، در پشت این کلمه، یک دنیا کار نهفته است» (مقام معظم رهبری ۱۳۸۶/۵/۳)

تحقق ارزش‌ها و آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی مستلزم تلاش همه جانبه در تمام ابعاد فرهنگی، علمی، اجتماعی و اقتصادی است. اولویت‌سنجی پژوهشی در رشته‌های مختلف علمی، از مهم‌ترین گام‌های تحول در مسیر علمی کشور محسوب می‌شود. تحقق آرمان‌های متعالی انقلاب اسلامی ایران مانند: احیای تمدن عظیم اسلامی، حضور فعال در میان ملت‌ها و... در گرو شناخت دقیق و پیش‌رو و پرهیز از کارهای تکراری می‌باشد. در پرتو چنین نیازسنجی دقیقی است که جامعه علمی کشور در کوتاه‌ترین زمان ممکن به اهداف علمی خود می‌رسد و استعدادها و ظرفیت‌های نخبگانی کشور به شکوفایی می‌رسد. هدف از تدوین این اثر، تجمیع نیازهای پژوهشی روان‌شناسی با تأکید بر نیازهای مراکز مشاوره و با رویکرد اسلامی است که مخاطب آن کارشناسان و پژوهشگران در حیطه روان‌شناسی با رویکرد اسلامی هستند.

اهمیت نیازسنجی روان‌شناسی اسلامی

هدف طرح‌های پژوهشی، تغییر دادن وضع موجود در جهت دستیابی به هدف مطلوب است. اما از میان مسائل مختلف، برخی مسائل اهمیت و تأثیر بیشتری دارند.^۱ در حوزه روان‌شناسی با رویکرد اسلامی، نیازهای پژوهشی کاربردی و بنیادی بسیاری وجود دارد، که برخی از این نیازهای پژوهشی اولویت بیشتری دارند. بایستی پژوهش‌ها، مقالات و

۱. فتاحی و اجارگاه، نیازسنجی پژوهشی، ص ۳.

پایان‌نامه‌ها را در راستای تأمین این نیازها هدایت کرد. در واقع ما با پژوهش‌ها به دنبال توسعه روان‌شناسی اسلامی در جهت رفع نیازهای جامعه اسلامی هستیم، برخی از نیازها، ضرورت و اولویت بیشتری دارند. اما متأسفانه امروزه شاهد برخی پایان‌نامه‌ها هستیم که متناسب با اولویت‌ها نیستند، در برخی موارد نیز پژوهش‌های مشابه و تکراری در مؤسسات مختلف انجام می‌شود. در حالی‌که با توجه به محدودیت منابع، بایستی پژوهش‌ها در جهت نیازها و اولویت‌ها هدایت شوند.

نیازسنجی پژوهشی زمینه مناسبی فراهم می‌کند که امکانات و منابع فرد و سازمان در جهت اولویت‌ها مدیریت شود. بسیاری از طلاب و دانشجویان به دنبال موضوع مناسبی برای پایان‌نامه هستند، نیازسنجی پژوهشی، نیازهای واقعی و اولویت‌ها را در دسترس ایشان قرار می‌دهد^۱ و می‌توانند متناسب با علاقه خود مسأله پژوهشی مناسب را انتخاب کنند.

نیازسنجی پژوهشی روان‌شناسی، به دنبال تشخیص خلاءها و نیازهای پژوهشی علم روان‌شناسی و تعیین درجه اهمیت و اولویت هر کدام از آن مسائل است. به نظر می‌رسد نیازسنجی پژوهشی روان‌شناسی اهمیت به نیازسنجی علوم دیگر، اولویت بیشتری دارد. برخی دلایل این اولویت عبارت‌اند از نیازهای جامعه، اولویت‌های حوزه علمیه، فراوانی علاقه‌مندان، فراوانی مسائل مورد ابتلاء، فراهم بودن مقدمات معرفتی و دانشی و تراکم پژوهش‌ها.

روان‌شناسی ابعاد گسترده‌ای دارد. با مشورت با اساتید و کارشناسان هدف این پژوهش ارزیابی نیازها و اولویت‌های پژوهشی روان‌شناسی با تأکید بر نیازهای پژوهشی مراکز مشاوره و با رویکرد اسلامی بود.

تعاریف

روان‌شناسی: روان‌شناسی به معنای علم مطالعه رفتار و فرایندهای روانی آن، است.^۲
نیازسنجی: در اصطلاح به معنای شناسایی نیازها و درجه بندی آنها به ترتیب اولویت است.^۳

۱. ارفع بلوچی و همکاران، ضرورت نیازسنجی پژوهشی در پژوهش‌های سازمانی ارائه شده در دومین همایش ملی مدیریت پژوهش و فناوری، فناوری و صنعت، ۱-۱۰، ص ۳.

۲. اتکینسون و همکاران، زمینه روان‌شناسی، ص ۲۹.

۳. کافن و هرمن، برنامه ریزی استراتژیک در نظام آموزشی، ص ۱۶۳.

اولویت سنجی: به معنای تعیین اولویت یک مسأله پژوهشی نسبت به مسائل دیگر است.

پژوهش: فرایند تولید دانش است و شامل تولید نظریه، اصلاح و تکمیل نظریه، ارتقای نظریه، نقد نظریه، دفاع از نظریه و یافتن کاربرد جدید برای نظریه و تولید پرسش‌های جدید برای نظریه می‌شود.^۱

پژوهش روان‌شناسی: مقصود از پژوهش روان‌شناسی، تلاش‌های روش‌مند برای پاسخ به مسائل حوزه روان‌شناسی است.

نیازسنجی پژوهشی در قلمرو روان‌شناسی: تشخیص و تدوین کمبودهای پژوهشی در قلمرو روان‌شناسی است.

اولویت‌های پژوهشی روان‌شناسی: تشخیص اولویت‌های پژوهش‌های روان‌شناسی با توجه به شدت نیاز جامعه است. در این اثر تنها یک ملاک برای تعیین اولویت پژوهشی مد نظر قرار گرفت و آن میزان نیاز مشاورین و مراجعین در مراکز مشاوره با رویکرد اسلامی به یافته‌های آن پژوهش بود.

پیشینه نیازسنجی روان‌شناسی اسلامی

فاضلی، تبیک و مهدی‌زاده (۱۳۹۳) در پژوهشی اولویت‌های پژوهشی دین و روان‌شناسی را ارائه کردند. اما این پژوهش برای سال ۱۳۹۳ بوده است و اکنون پس از هفت سال نیاز به بازنگری است. به طور کلی به نظر می‌رسد بایستی هر سه سال یکبار نیازسنجی تکرار شود تا اساتید و دانش‌پژوهان از یک سو درباره نیازها و اولویت‌ها آگاه شوند و از سوی دیگر درباره پیشینه به روز هر مسأله پژوهشی در سه سال گذشته آگاه شوند و از کارهای تکراری جلوگیری شود.

در معاونت پژوهش حوزه علمیه، نیازسنجی تعلیم و تربیت اسلامی و نیازسنجی مشاوره، انجام شده است که بخش قابل توجهی مرتبط با روان‌شناسی است. همچنین برخی مؤسسات مانند مؤسسه امام خمینی علیه السلام، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، دانشگاه قرآن و حدیث، نیازسنجی روان‌شناسی انجام شده است اما به نوعی درون‌سازمانی است و در

۱. فاضلی و همکاران، اولویت‌های پژوهشی مناسبات دین و روان‌شناسی، ص ۲۷.

دسترس تمامی دانشجویان و طلاب قرار ندارد. این مجموعه در نظر دارد در حیطه‌هایی تمرکز کند که پژوهش‌های قبلی به آن نپرداخته‌اند و یافته‌ها در دسترس تمامی دانشجویان و طلاب علاقه‌مند به پژوهش در روان‌شناسی با رویکرد اسلامی قرار گیرد.

امید است در آینده نزدیک تمامی سازمان‌های حوزوی و دانشگاهی نیازهای پژوهشی خود را در سامانه جامع معاونت پژوهش ارائه کنند تا در دسترس تمامی سازمان‌ها، اساتید و کارشناسان قرار گیرد و یک سند راهبردی بالادستی باشد که سیاست‌های سازمان‌ها بر اساس آن تدوین شود و از کارهای موازی، مشابه و تکراری اجتناب شود. همچنین پژوهشگران حوزه روان‌شناسی اسلامی با در نظر گرفتن این گستره نیازها و اولویت‌ها و همچنین علاقه و امکاناتشان، مسأله پژوهشی بهتری را انتخاب کنند.

ارزیابی پژوهش‌های قبلی

فاضلی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی، اولویت‌های پژوهشی مناسبات دین و روان‌شناسی را ارائه کردند. در این پژوهش تمامی حیطه‌های روان‌شناسی مورد توجه قرار گرفت، همچنین نیازها و اولویت‌ها بر اساس پرسش از سازمان‌ها و کارشناسان مشخص شده بود. با مصاحبه با برخی اساتید آشکار شد که برخی دانشجویان و اساتید از مسائل ارائه شده در پژوهش فاضلی و همکاران (۱۳۹۳) استقبال نکردند و موفقیت آن در هدایت پژوهش‌ها نسبی بوده است. در گفتگو با اساتید علت عدم استقبال دانشجویان و اساتید ارزیابی شد و در این پژوهش لحاظ شد.

معمدیان (۱۳۹۹) در پژوهشی به دنبال ارزیابی نیازهای علم مشاوره بودند، ایشان بر جستجوی نیازها و اولویت‌ها از طریق ارتباط با مراکز و کارشناسان تأکید داشتند. اگرچه در سال‌های گذشته تلاش‌های وافر و قابل تقدیری در این بخش به عمل آمده که در زمان خود نتایج مثبت و مفیدی نیز بر جای گذاشته است؛ لکن با توجه به توسعه قلمرو روان‌شناسی اسلامی، اولویت‌سنجی پژوهشی ابعاد نو و گسترده‌ای دارد. با توجه به تأکید اساتید و جامعه علمی مبنی بر ضرورت اولویت‌سنجی مراکز مشاوره اسلامی، هدف این مجموعه اولویت‌سنجی نیازهای پژوهشی مراکز مشاوره با رویکرد اسلامی است.